

Володимир ЖИГЛО (*Харків*)

**Джерелознавчі дослідження та видання
документів зони військового управління вермахту
у період 1942–1991 років**

У державних архівах України зберігається значна кількість документів, які характеризують німецький окупаційний режим у зоні військового управління (ЗВУ). Під час окупації 1941–1943 рр. до ЗВУ, як відомо, входили Харківська, Донецька, Луганська, Сумська та Чернігівська області. Джерельною базою вивчення історії окупації областей ЗВУ виступають діловодні документи німецьких окупаційних структур, колабораційних «органів місцевого самоврядування», а також радянського руху Опору. Характеристика джерельної бази з історії окупації областей, які входили до ЗВУ, міститься у дисертації В. А. Нестеренко У монографії А. В. Скоробогатова подається аналіз документальних джерел по історії окупації Харківщини². Характеристика окремих комплексів документів з історії областей ЗВУ міститься у публікаціях, присвячених 60-ті річчю Перемоги, на сторінках журналу «Архіви України»^{3,4}. Перелік фондів державних архівів, які розкривають історію окупаційного режиму в Україні (так звані «окупаційні фонди»), у тому числі й в областях ЗВУ, поданий у колективній роботі провідних архівістів України⁵. У цьому колективному дослідженні головна увага приділяється фондам окупаційних структур. Проте сам процес пошуку та архівації цієї великої групи документів так і не стали об'єктом спеціального дослідження. Але, у наслідок досить складного розміщення цих документів у фондах державних архівів, подібне дослідження провести необхідно. Це полегшить роботу з ними, особливо для дослідників-початківців. З метою найкращого опрацювання архівної документації з даної теми доцільно визначити

особливості її пошуку, виявлення, відбору та подальшого архівування. Метою статті є висвітлення історії пошуку, збору та концентрації цієї документації у центральних державних та партійних архівах УРСР протягом перших післявоєнних років (до початку 1950-х рр.).

У 40–50-х роках ХХ ст. державні архіви УРСР спочатку входили до структури НКВС, а після його реорганізації (з 1947 р.) до МВС УРСР. Збір документації, яка залишилась від установ, що діяли на території ЗВУ у 1941–1943 р., був покладений на Управління державними архівами (УДА) НКВС України та на місцеві державні архіви. Під час окупації України УДА було евакуйоване до м. Златоуст Челябінської області, куди повинні були переправлятися всі виявлені документи. Відразу після призупинення наступу Вермахту на радянсько-німецькому фронті взимку 1942 р. НКВС УРСР почав готуватися до збору документів, які залишалися на звільнених територіях. У лютому 1942 р. заступник народного комісара внутрішніх справ УРСР М. Ратушний підписує Циркуляр НКВС № 1 «Про виявлення та концентрацію матеріалів Вітчизняної війни»⁶. У циркулярі всім керівникам управлінь НКВС в областях наказувалося відразу після визволення населених пунктів організувати збір документів окупаційного періоду. Для цього створювалися спеціальні виїзні комісії (опергрупи НКВС), до складу яких входили співробітники обласних та районних державних архівів. Вони організували збір документації німецьких військових комендатур гестапо, управ та інших органів окупаційної влади, а також документи підпільно-партизанського руху. Крім того вони повинні були відновити роботу обласних державних архівів та організувати транспортування виявлених документів до Златоусту⁷. На місцях представники держархівів проводили огляд приміщень, у яких знаходилися окупаційні органи влади, а також приймали документи від населення, про збір яких було заздалегідь оголошено у місцевій пресі⁸.

Документи УДА свідчать, що першою проблемою, яка поставала перед комісіями НКВС, були непрості стосунки з керівництвом Червоної Армії (РСЧА, з листопада 1943 р. – Радянська

Армія - РА), яке після визволення населених пунктів вилучало в оперативних цілях усю документацію окупаційних структур. Заступник начальника УДА НКВС УРСР П.П.Гудзенко, на якого був покладений контроль організації збору документації, у звіті до керівника УДА В. Шклярова скаржиться, що «разом з передовими частинами РСЧА йдуть особливі відділи, які відразу забирають усе, що залишилось після німців, до нас майже нічого не доходить»⁹. Так, на 27 лютого 1942 р. у кількох визволених містечках Ворошиловградської (Луганської) області було виявлено усього кілька газет, листівок, солдатських листів¹⁰. Документи були або знищені окупантами, або вилучені частинами РСЧА. На 4 травня 1942 р. до УДА були відіслані лише кілька виявлених інструкцій німецьких комендатур по боротьбі з партизанами, листи та підшивки кількох газет¹¹. Для організації більш централізованого збору документів на визволених територіях та усунення конкуренції між органами внутрішніх справ та військовими 29 березня 1942 р. Раднарком УРСР видає постанову № 723, згідно якої на УДА НКВС офіційно був покладений обов'язок збирати документи Вітчизняної війни¹². До них, у першу чергу, відносили акти обліку злочинів окупантів (у 1943 р. вони були передані до спеціальної Республіканської Надзвичайної комісії), документи окупаційних структур, кіно та фотозйомка, епістолярій, друковані видання, тощо. Спираючись на цю постанову, НКВС вимагав від керівництва РСЧА передавати усю виявлену документацію до спеціальних комісій держархівів, які діяли у областях. Але й після виходу формального підтвердження повноважень УДА, військові далеко не завжди віддавали йому виявлену документацію. Про це свідчать, зокрема, звернення наркому до командувачів фронтів (Воронезького, Північного та Степового) з проханням організувати збереження та передачу документів до НКВС на основі наказу № 723 Раднаркому УРСР. Лише у серпні-вересні 1943 р. командуючі фронтів почали видавати накази про передачу усіх знайдених документів, які не мали оперативного значення, до НКВС. 8 вересня вийшла відповідна постанова № 0264 командуючого Воронезького фронту, ще раніше 25 серпня 1943 р. – постанова № 00593 військової ради Степо-

вого фронту¹³. І нарешті, лише 12 грудня 1943 р. виходить наказ № 0447 наркома оборони маршала О. М. Василевського «Про збір документальних матеріалів, залишених ворогом, а також документів державних архівів та радянських установ». Згідно цього наказу всьому особовому складу військових частин та з'єднань заборонялося на свій розсуд знищувати будь-які виявлені документи. Керівники гарнізонів повинні були організувати збір документів та їх огляд. Ті документи, які не становили оперативного значення, відразу мали передаватися до місцевих архівних органів¹⁴. Лише після цієї постанови УДА отримало змогу відносно вільно вилучати документи окупаційного періоду.

У згаданій вище постанові Раднаркому від 29 березня 1942 р. крім наказу здавати всі знайдені документи німецьких установ до НКВС, зазначено про необхідність централізованого їх зберігання. Вони повинні були концентруватися у Центральному державному архіві Жовтневої революції та соціалістичного будівництва УРСР (ЦДАЖР, сьогодні ЦДАВО), який мали створити у Києві відразу після його визволення¹⁵. У ЦДАЖР об'єднувалися фонди 3-х архівів – Центрального державного архіву революції УРСР, Центрального державного історичного архіву та Центрального державного архіву праці та профспілкового руху¹⁶. Планувалося, що центральний корпус ЦДАЖР буде знаходитися у Києві, а його філія – у Харкові. У Харкові ж планувалося створити і головний відділ фондів Вітчизняної війни¹⁷. Але організувати роботу з централізованого зберігання документів безпосередньо під час війни, а, тим більш, під час напружених подій 1942–1943 рр. було надзвичайно важко. Складно було також транспортувати усю виявлену документацію до Златоусту. Тому керівник УДАНКВС УРСР В. Шклярів наказує більшість справ зберігати у відновлених обласних та районних архівах (за місцем їх виявлення) і тут же використовувати їх в оперативно-чекістських цілях, насамперед для пошуку «контрреволюційних елементів». До Златоусту передавали невелику частину найбільш важливих справ, і тих лише, які були знайдені у кількох примірниках¹⁸. Винятком були документальні свідчення про злочини нацистів на окупованих територіях. Вони повинні були відразу висилатися

до Златоусту постійне зберігання у Центральному державному архіві НКВС¹⁹. До опублікування цього наказу ці документи передавалися до різних організацій, в тому числі до Радінформбюро, для оприлюднення з агітаційною метою фактів про злочини фашистів та радянський рух опору. Крім того за наказом НКВС СРСР за № 00962 від 6 травня 1942 р. («Про створення відділів фондів Вітчизняної війни») місцеві комісії НКВС в обов'язковому порядку брали на облік усі захоплені у нацистів друковані видання (у тому числі й художню літературу). З них три екземпляри передавалися до Відділу комплектування ДАФ СРСР для комплектування фондів Вітчизняної війни Центральних державних архівів СРСР²⁰.

Вийзні комісії УДА НКВС почали працювати на місцях вже з кінця січня-на початку лютого 1942 р. Першою областю, на території якої почався збір документів, стала Ворошиловградська (січень 1942 р.), потім – на початку лютого 1942 р. – Сталінська (Донецька)²¹. Але виявлених матеріалів, як вже підкреслювалось, було небагато. Так, у звіті за 1-й квартал 1942 р. заступник керівника УДА П. П. Гудзенко пише про виявлення в основному німецьких газет, листівок, солдатських листів, радянських газет («Червона зірка», «Правда», тощо). Підшивки періодики направлялися до фондів відділу рукописів бібліотеки АН УРСР²². Крім цих друкованих видань та листів, було виявлено кілька документів 563-го маршбatalьйону та 168-го саперного батальйону Вермахту. Через те, що виявлених матеріалів було небагато, а контрнаступ радянських військ ненадійний, начальник УДА В. Шклярів наказав переправити ці матеріали до тимчасово створеного фонду Великої Вітчизняної війни у Златоуст²³.

Нестабільна ситуація на фронтах не дозволила НКВС організувати постійний збір документів на визволеній території у 1942 р. Широкомасштабні роботи по їх виявленню почалися лише взимку 1943 р., коли намітився корінний перелом у війні. На початку січня 1943 р. НКВС УРСР створює постійну виїзну оперативну групу для розслідування злочинів окупантів та укладання списків «контрреволюційних елементів», до яких відносили усіх, хто співпрацював з окупантами. У цю групу входили

2 представника УДА, які мали організувати збір документів на визволеній території²⁴. У січні 1943 р. група розпочала свою роботу у райцентрі Мелове Ворошиловградської області.

Як і раніше, співробітники УДА першочергово повинні були звернути увагу на виявлення документів окупаційних структур (комендатур гестапо, тощо) та колабораційних органів «місцевого самоуправління», тобто міських та районних управ. Документація оперативного значення, в першу чергу списки службовців управ, відразу передавалися до НКВС, на основі яких заарештовували тих колабораціоністів, які не встигли втекти разом з німцями. Одночасно зі збором документів, виїзна комісія УДА при опергрупі НКВС відновлювала роботу місцевих районних архівів (спочатку у Меловому, а потім, слідом за наступаючою Червоною Армією, у Старобельську, Чугуєві, Харкові)²⁵. Головною проблемою, яка постала перед комісією УДА у процесі відновлення роботи районних, а згодом і обласних архівів, була нестача кадрів. Частина співробітників державних архівів евакуювалася на схід ще у 1941 р., частина – загинула під час окупації. Для вирішення кадрової проблеми у визволені області з Златоустувідрядили співробітників УДА. Саме ними в основному було укомплектовано штати районних і обласних архівів у 1943 р. Враховуючи стратегічну важливість зібрання документальних свідочств німецької окупації України, НКВС УРСР наказом № 006 12 серпня 1943 р. «Про збирання документальних матеріалів Великої Вітчизняної війни в районах УРСР, визволених від німецько-фашистських завоювників» підпорядковує обласні та районні державні архіви місцевим управлінням НКВС²⁶. Так була здійснена спроба перенести управління архівною справою з далекого Златоусту на місце.

Документи, які не мали особливого оперативного значення, як правило, залишали у відновлених архівах. Після від'їзду опергрупи НКВС та УДА далі на захід за наступаючою РСЧА, місцеві архіви мали самостійно організувати подальший пошук та архівацію документів. Крім нестачі кваліфікованих кадрів, перед опергрупами НКВС, а згодом і обласних архівів, постали й інші труднощі. Першою з них була майже повна відсутність паперу,

без якого організація діловодства та облік виявлених документів був неможливий. У перші місяці після визволення, з цією метою використовували зворотний чистий бік німецьких пропагандистських плакатів та листівок. Іншою проблемою, яка гальмувала роботу, була нестача транспортних засобів. Тому керівництво УДА в УРСР було змушене залишати на місцях частину важливої документації, яка під час контрнаступу Вермахту знову потрапила до рук німців. Так, у Харкові, під час першого визволення міста (з 16 лютого по 15 березня 1943 р.) змогли зібрати досить суттєву кількість документів гестапо, комісії Розенберга та інших окупаційних установ. Але під час відступу опергрупа НКВС спромоглася забрати лише те, що її співробітники могли унести буквально на собі. Крім того постійна конкуренція з військовими, які продовжували на свій розсуд забирати у оперативних цілях багато документів, та нестача матеріальних засобів також ускладнювали роботу.

Не зважаючи на це, за 1943 р. по Ворошиловградській та Харківській областях було вилучено та взято на облік близько тону документів. Частина документів була направлена до Златоусту, а частину залишили безпосередньо на місцях, у районних та обласних архівах²⁷. З 28 січня по 1 листопада 1943 р. по Харківській області було взято на архівний облік 1270 од. зб. (134 фонди), по Ворошиловградській області – 211 од. зб. (98 фондів), по Сумській області – 2050 од. зб. (54 фонди), по Сталінській області – 20 фондів (кількість одиниць зберігання не вказується) і по Чернігівській області 58 фондів (кількість одиниць зберігання також не вказується)²⁸. Крім того, була зібрана певна кількість друкованої продукції. По м. Чернігову збір та впорядкування документів центральних установ (міській та земельній управ) фактично закінчився вже у грудні 1943 р. – січні 1944 р. На початок 1944 р. у обласному архіві було сконцентровано документацію 38 установ, які існували у місті під час окупації (2575 од. зб.). У філіях Чернігівського архіву у містах Ніжині та Прилуках було впорядковано 4600 од. зб. (66 фондів)²⁹. На початок 1944 р. по Харкову і області було сконцентровано близько 5443 од. зб. (99 фондів), в оперативно-чекістських цілях викорис-

тано 122 од. зб., взято на облік 11451 чоловік «контрреволюційного елементу»³⁰. До середини 1944 р. ця цифра була доведена до 15341 чоловіка³¹. Ці списки в обласних архівах, як правило, не концентрувалися, а направлялися керівнику управління НКВС по області, а також керівнику УДА в УРСР. По Ворошиловградській області, за неповними даними, на вересень 1944 р. було сконцентровано вже близько 340 фондів (3289 од. зб.), не рахуючи окупаційної преси. Взято на облік 764 чоловік «контрреволюційного елементу»³².

Більшість виявлених документів залишалася в областях та перевірялася місцевими управліннями НКВС. До центру надсилали, як правило документи, що мали оперативне значення: списки зрадників, свідoctва злочинів, підшивки періодики. Все інше – документація міських та районних управ, організацій та установ, через своє місцеве значення – залишалася в обласних архівах. До Центрального державного архіву Жовтневої революції та соціалістичного будівництва, який до 1945 р. працював у Києві, направлялося діловодство лише тих структур, які мали всеукраїнське значення. Наприклад, з Рівно до ЦДАЖР були відправлені документи Рейхскомісаріату України. З колишніх областей ЗВУ у ЦДАЖР поступило небагато справ – документи окремих військових частин, підрозділів СС, тощо.

Крім ЦДАЖР, концентрація матеріалів часів окупації проводилася і в інших архівних установах республіки, зокрема у Центральному державному архіві фоно-фото документів УРСР НКВС. Роботою по виявленню документів у колишніх областях ЗВУ займався також Центральний державний історичний архів НКВС. По Харкову, наприклад, ним було виявлено 1200 од. зб. (здебільшого районних управ), які були впорядковані у 5 фондах³³. Незрозуміло, щоправда, на яких підставах пошуком документів воєнних часів займався історичний архів, у якому концентрувалася документація до 1917 р. Пізніше усі виявлені у Харкові документи були передані до обласного архіву.

Крім документації німецьких та колабораційних структур після окупації ЗВУ залишилась значна кількість документів радянського руху Опору. На момент визволення областей ЗВУ

(серпень-жовтень 1943 р.) документація партизанських загонів та підпільних організацій знаходились здебільшого або серед діловодства Українського штабу партизанського руху (УШПР), або серед діловодства ЦК КП(б)У. УШПР, базуючись на звітній документації керівників партизанських загонів, писав до ЦК характеристики про їх діяльність протягом окупації. Частина матеріалів залишалася на місцях. До таких можна віднести, наприклад, чернетки звітів до центру, епістолярій, щоденники діячів підпільно-партизанського руху, тощо. Деякі з них знаходилися у „розробці” організаційно-інструкторських відділів обкомів, деякі – на руках окремих діячів руху Опору. Але документація радянського руху Опору відносилася до компетенції не державних архівів НКВС, а до партійного архіву Інституту Маркса – Енгельса – Леніна УРСР (ІМЕЛ). Активний збір цих документів комісіями партійних архівів у областях почався не у 1942–1943 рр., а у 1945 р., тому що більшість справ руху Опору знаходилася протягом 1943–1945 рр. у „розробці” в організаційно-інструкторських відділах обкомів та ЦК КП(б)У³⁴. Одним з перших типів документів, які стали надходити до партархівів, були підсумкові звіти обкомів до ЦК КП(б)У про підпільно-партизанський рух в областях. Ці звіти складалися у двох примірниках: один для ЦК, другий архівувався в обласних партійних архівах. Протягом 1945 р. до обласних партархівів ІМЕЛ надійшли вищезгадані звіти обкомів, протоколи засідань рад партизанських загонів, листівки, примірники підпільної преси, щоденники, тощо³⁵. Так, наприклад, у Сумському облпартархіві на листопад 1945 р. зосередилися окремі документи партизанського загону «За Батьківщину» Ямпольського району, обласного відділу УШПР, листівки підпільного обкому та інше. По Харківській області у 1945 р. виявлено небагато документів – листівки до населення, звіти кількох партизанських загонів, преса³⁶. У Сталінському облпартархіві на листопад 1945 р. робота по прийняттю документів руху Опору не розпочалась взагалі³⁷. Деякі справи, що були архівовані у 1945 р., надійшли до партархівів з обласних державних архівів НКВС. Їх було виявлено ще у 1943–1944 рр. Проте до 1945 р. вони знаходились серед документації державних архі-

вів. Це були здебільшого спогади, щоденники, збірники віршів, тобто ті документи, які були зібрані або серед населення, або серед самих учасників руху Опору, чи знайдені на підпільних квартирах. Ці документи комісії УДА вилучали згідно Циркуляря № 1 НКВС від 16 лютого 1942 р. Але найбільш важлива документація – звіти про діяльність, протоколи засідань надійшли до облпартархівів з організаційно-інструкторських відділів обкомів, які наприкінці 1945 р. вже закінчували їх вивчення. За 1945 р. Ворошиловградський партархів прийняв та систематизував 37 справ по війні, але багато документів залишалось ще у обкомі³⁸. У звітах інших облпартархівів за 1945 р. загальна кількість прийнятих справ не вказується, але наголошується, що це в основному спогади, пісні, щоденники³⁹.

Центральний партійний архів ІМЕЛ у Києві почав активний прийом документів у 1946 р., коли вони почали надходити з ЦК КП(б)У. У 1946 р. ним було прийнято від ЦК КП(б)У та систематизовано 170 справ⁴⁰. Крім того від Управління пропаганди та агітації ЦК були прийняті деякі матеріали ОУН: листівки (6 кг) та газети (24 кг)⁴¹.

Базуючись на звітній документації обласних відділів партархіву майже неможливо поетапно прослідкувати кількість архівованої по війні документації. У звітах за 1945-1947 рр. голови комісій по виявленню документів вказують, що документація по руху Опору у області майже повністю заархівована. Іноді у звітах взагалі не йде мова про прийняття на зберігання документів з питань руху Опору (як наприклад у звітах Харківського обласного архіву). Але у всіх без винятку звітах вказується, що на 1947 р. робота по збору документів була в основному закінчена.

Натомість Центральний партархів УРСР продовжував приймати документацію ще у 1946–1950-х рр. Так, у 1946 р. від ЦК КП(б)У було прийнято 170 од. зб.⁴². Нова передача справ з ЦК до архіву відбулася у 1951 р. (331 од. зб.), у 1953 р. (92 од. зб.) та у 1958 р. (20 од. зб.)⁴³. Ці документи були архівовані в описах 22 та 23 фонду № 1. Але більшість справ до партархіву надійшли не від ЦК, а від УШПР. УШПР перестав існувати у 1945 р. і

спочатку його документи були передані до Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У. Потім вони перейшли на вивчення до Комісії по Великій Вітчизняній війні. У 1949 р. партархів створив бригаду працівників, яка вилучала документацію УШПР. Остання, крім документів безпосередньо УШПР, містила багато звітної документації окремих партизанських загонів⁴⁴. Перший етап передачі документації Комісії по Великій Вітчизняній війні до партархіву закінчився у травні 1949 р., коли було передано 93 справи. Вони були об'єднані у фонд № 58 УШПР (сучасний фонд № 62). Більшість справ (близько 11 тис. од. зб.) були передані у 1950 р.⁴⁵. Їх відразу почали зосереджувати по фондах та засекречувати. У 1980-х роках 34 фонди, в яких зберігалася документація невеликих партизанських загонів, були об'єднані в єдиний фонд № 130. На 1950 р. у партархіві ІМЕЛ зберігалось 11–12 тис. справ, які відносилися до періоду Великої Вітчизняної війни. З цієї кількості справ всього 915 характеризують діяльність підпілля, а близько 11 тис. – партизанський рух⁴⁶. Протягом 50-х років фонди партійного архіву ще кілька разів поповнювалися документами з історії радянського руху Опору, які надходили від різних організацій. Більшість документів – 130 од. зб. (особисті справи учасників підпільно-партизанського руху) надійшли від Комісії по справах колишніх партизан при Президії ВР УРСР у 1953 р.⁴⁷

Таким чином організації виявлення та збору документів окупаційного періоду у УРСР присвячувалася велика увага радянських архівних органів та спецслужб. Цим займався особисто архівний відділ НКВС, а також партійні архіви. Вивчення «окупаційних» справ проводилася, насамперед, в «оперативно-чекістських» цілях з метою розшуку усіх, хто в будь-якій формі співпрацював з окупаційним режимом. Комісії УДА розпочали збір документації взимку 1942 р. Не зважаючи на численні труднощі, комісії фактично закінчили збір документів до 1944 р. Більшість документів після окупації областей ЗВУ залишились у місцевих архівах, на відміну від документації інших адміністративних утворень окупованої України, які, як правило, передавались у ЦДАЖР. Збір документації радянського руху Опору, продовжу-

вався до 1950-х років. Партійний архів, на який був покладений обов'язок займатися збором документів партизанського та підпільного руху, постійно конкурував цій справі з іншими організаціями, наприклад з Комісією по Великій Вітчизняній війні.

Не зважаючи на спроби окупантів усіяло приховати та знищити документальні свідчення їх злочинів все ж було виявлено, зібрано й сконцентровано значну кількість справ, які відносно повно відображають особливості окупаційного режиму у ЗВУ.

¹ *Нестеренко В. А.* Окупаційний режим у військовій зоні України в 1941–1943 рр. (адміністративний, економічний та соціокультурний аспекти): Дис... канд. іст. наук – К., 2005. – 251 с.

² *Скоробогатов А. В.* Харків учаси німецької окупації (1941–1943 рр.). – Х.: Прапор, 2004. – 368 с.

³ *Власенко Л.* Документи про підпілля та партизанський рух на Сумщині під час II світової війни (1941–1943 рр.) // Архіви України. – 2005. – № 1/3. – С. 546–551.

⁴ *Старовойт М., Родзевич В.* Питання діяльності органів влади та життя населення окупованих територій у документах Державного архіву Луганської області // Архіви України. – 2005. – № 1/3. – С. 289–293.

⁵ Архіви окупації, 1941–1944 рр. / Упоряд. Н. Маковська – К.: Вид-во Києво-Могилянської академії, 2006. – 871 с.

⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО). – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2336. – Арк. 1.

⁷ Там же. – Арк. 2.

⁸ Там же. – Арк. 21.

⁹ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2355. – Арк. 21.

¹⁰ Там же. – Арк. 15.

¹¹ Там же. – Арк. 21.

¹² ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2381. – Арк. 114.

¹³ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2424. – Арк. 62–63.

¹⁴ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2563. – Арк. 3.

¹⁵ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2427. – Арк. 4.

¹⁶ Архівні установи України. Довідник. – Т. 1 /ред. колегія Г. Боряк, І. Матяш, Г. Папакін. – К.: Державний К-т архівів України, 2005. – С. 45.

¹⁷ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2427. – Арк. 7.

¹⁸ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2355. – Арк. 33.

¹⁹ Там же. – Арк. 192.

²⁰ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2562. – Арк. 28.

²¹ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2355. – Арк. 60–62.

²² ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2356. – Арк. 8–18.

²³ Там же. – Арк. 68.

²⁴ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2424. – Арк. 1.

²⁵ Там же. – Арк. 1–5.

²⁶ Там же. – Арк. 30.

²⁷ Там же. – Арк. 9.

²⁸ Там же. – Арк. 51.

²⁹ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2468. – Арк. 29.

³⁰ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2481. – Арк. 49–50.

³¹ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2587. – Арк. 18.

³² ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2603. – Арк. 3–12.

³³ ЦДАВО. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 2455. – Арк. 3.

³⁴ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО). – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 473. – Арк. 1 та 103.

³⁵ Там же. – Арк. 98–103.

³⁶ Там же. – Арк. 138.

³⁷ Там же. – Арк. 103.

³⁸ ЦДАГО. – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 496.

³⁹ ЦДАГО. – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 506. – Арк. 1.

⁴⁰ Там же. – Арк. 1.

⁴¹ ЦДАГО. – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 964. – Арк. 2.

⁴² Там же. – Арк. 2.

⁴³ ЦДАГО. – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 608. – Арк. 8–13.

⁴⁴ ЦДАГО. – Ф. 39. – Оп. 3. – Спр. 964. – Арк. 3.

⁴⁵ Там же. – Арк. 1.

⁴⁶ Там же. – Арк. 3.